

Тихомиров Олександр Олександрович,
кандидат юридичних наук, доцент,
Національна академія Служби безпеки
України

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ: ДО ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ

На межі XX-XXI ст. в інформаційній сфері відбулися якісні перетворення, пов'язані з масовим використанням комп'ютерної техніки та інформаційних технологій. Завдяки цьому інформаційна сфера почала набувати домінуючого значення. Інформаційна розвиненість стала основою подальшої еволюції інших сфер суспільного життя і стрімко просуває людство на шляху становлення інформаційного суспільства, яке розглядається багатьма вченими як нова постіндустріальна формація [1, с. 6].

Визнаючи особливу актуальність діяльності в напрямі інформаційного розвитку суспільства, сучасні держави надають йому пріоритетного значення у своїх програмах перспективного розвитку, а для підвищення ефективності діяльності намагаються об'єднувати свої зусилля. Першими результатами такої співпраці стали Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства (Okinava Charter) 2000 р., Лісабонська стратегія (Lisbon Strategy) 2000 р., плани дій щодо розвитку електронної Європи (e-Europe Action Plan), підсумкові документи Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (Женева, 2003 р. – Туніс, 2005 р.) тощо.

Зокрема, у підсумкових документах Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (2003-2005 рр.) визначено, що інформаційне суспільство – це суспільство, орієнтоване на людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток, в якому кожен може створювати інформацію і знання, мати до них доступ, користуватися й обмінюватися ними, даючи змогу конкретним особам, громадам і народам повною мірою

реалізувати свій потенціал, сприяючи своєму стійкому розвитку і підвищувати якість свого життя.

Таким чином, у своєму розвитку, концепція інформаційного суспільства набула нерозривного зв'язку із людиноцентризмом, який базується на свободі отримання, поширення і використання інформації і знань.

Безперечно, проблема забезпечення прав людини в інформаційній сфері для України сьогодні є однією з найактуальніших, оскільки саме на них ґрунтується розвиток інформаційного суспільства як гарантія національного зростання та у значній мірі можливості реалізації інтеграційних намірів нашої держави.

Наразі законодавство України не містить дефініції та переліку інформаційних прав люди та й питання необхідності такого визначення залишається відкритим. Однак, у відповідності до міжнародних стандартів прав людини, визначається низка прав людини, які можуть бути віднесені до інформаційних.

Конституційні засади інформаційних прав людини становлять положення ст. 32 і ст. 34 Конституції України, що фактично окреслюють дві фундаментальні складові їхньої системи, баланс між якими повинен дотримуватися в процесі реалізації:

- кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір;

- не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу (*персональних даних*) без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [2].

Центральне місце в системі інформаційних прав людини займає право на інформацію, яке на відміну від інших інформаційних прав, набуло закріплення й певної деталізації в Законі України «Про інформацію» [3].

Аналіз наукових джерел не дає однозначної відповіді на питання щодо співвідношення права на інформацію та інформаційних прав людини, але дозволяє виокремити дві наукові позиції:

1) інформаційні права людини – це ширше за змістом поняття, яке об'єднує в собі як право на інформацію, так і право на свободу думки і слова, право на вільне вираження своїх поглядів і переконань тощо;

2) право на інформацію та інформаційні права людини своєрідно ототожнюються, ґрунтуючись на сучасному сприйнятті права на інформацію крізь призму науки інформаційного права – як універсального конституційного права людини, що містить у собі комплекс інформаційних можливостей, які в сукупності і становлять зміст інформаційних прав людини.

У загальному ракурсі інформаційні права людини можна визначити як гарантовані можливості людини задовольняти потреби в отриманні, збиранні, зберіганні, використанні, поширенні, знищенні й захисті інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Першим історичним фактом їх міжнародного визнання стала Загальна декларація прав людини 1948 року, у ст. 19 якої виокремлено «свободу пошуку, отримання і поширення інформації та ідей будь-якими способами незалежно від державних кордонів». Тобто йдеться про право на інформацію в його сучасному розумінні. Це положення заклало концептуальний правовий фундамент нової постіндустріальної епохи існування людської цивілізації – глобального інформаційного суспільства. Із підписанням у 2000 Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства воно вважається таким, що «дає змогу людям ширше використовувати свій потенціал та реалізовувати свої намагання» шляхом рівного і вільного обміну інформацією та знаннями [4].

Проте інформаційні права людини виникли значно раніше безпосереднього визнання права на інформацію. Інформаційна

сфера завжди посідала чільне місце в житті суспільства, що не могло не відбитися на фундаментальних правових цінностях, тому певні інформаційні можливості (компоненти) притаманні багатьом давно визнаним правам людини. А в умовах становлення глобального інформаційного суспільства юридичне закріплення права на інформацію дало поштовх розвитку інформаційних компонентів усіх прав людини та науковому компонуванню їх у відносно самостійну групу – інформаційні права людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тихомиров О. О., Тугарова О. К. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері : навч. посібник. Київ: Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. НА СБ України, 2015. 172 с.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. / Верховна Рада України. URL: <http://rada.gov.ua>
3. Про інформацію: Закон України № 2657-ХІІ від 02.10.1992 / Верховна Рада України. URL: <http://rada.gov.ua>
4. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства : Міжнародний документ від 22.07.2000 / Верховна Рада України. URL: <http://rada.gov.ua>